

Tevbe Sûresi 31. Ayet Bağlamında Rabb Edinme Meselesi

OSMAN BAYRAKTUTAN^a

Öz: Tevbe Sûresi 31. âyet bağlamında rabb edinme meselesini incelediğimiz bu makalede öncelikle rabb kelimesinin etimolojik tahlili yapılacaktır. Rabb meselesi rubûbiyet bağlamında tartışılacak ve Kur'an'da geçtiği yerler hakkında bilgi verilecektir. Bu mesele makale formatında ele alındığı için Kur'an'da geçtiği yerler sınıflandırma yapılırken belli başlı temel öğelere göre sınıflandırmaya gidilecek, detaylara girilmeyecektir. Ardından Tevbe Sûresi 31. âyet bağlamında rab edinmenin ne anlama geldiği tartışılacaktır. Konuyla bağlantılı olarak da Peygamberlerin özelde de Hz. Peygamber'in hüküm koyma, helal veya haram kılma yetkisi tartışılacaktır. Son olarak Rabb edinme ve şirk arasındaki bağlantılardan bahsedilecek ve Allah dışında herhangi bir varlığın helalleri haram, haramları helal kılma yetkisinin olup olmadığı âyet, hadis ve tefsirler ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Rab, cemaat, tarikat, barikat, istismar, helal, haram.

^a Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
osmanbayraktutan@hotmail.com

The Question of Acquiring the Lord in the Context of the Surah Tawba, Verse 31

OSMAN BAYRAKTUTAN

Abstract: In this article we have examined the question of the acquisition of the lord in the context of the Surah Tawba, Verse 31, it is first of all to be etymologically analyzed in the word of the lord. The subject of the lord will be discussed in the context of the Qur'an and the Qur'an will be informed of where it is going. Since this issue is handled in the form of an article, the classification of the places in the Qur'an is going to be categorized according to certain basic points and not going into details. Then, what it means to acquire the lord in the context of the Surah Tawba, Verse 31 is to be discussed. In connection with the matter, the authority of the Prophets, especially Prophet Muhammad's judgment, forbearance or forbearance will be discussed. Finally, it will be mentioned in the light of the verses, hadiths and commentaries about the connection between the acquiring of the lord and the shirk and whether any existence other than God is authorized to do halal to haram and haram to halal.

Keywords: Qur'an, Lord, community, sect, barricade, abuse, halal, haram.

1. Rabb Kelimesinin Etimolojik Anlamı

(رَبِّ)“Rabbün”Kelimesi Lügatte; sahip olmak,¹ islah etmek,² lider olmak,³ efendi olmak,⁴ bir şeyi yetiştirmek,⁵bir şeyi başka birşeye ilave edip bağlamak⁶ve bir şeyi toplamak⁷ anlamlarına gelen (رَبِّ) “rabbe” fiilinin mastarıdır. Rabb kelimesi lügatte itaat olunan efendi, herhangi bir durumu düzelten kimse veya bir şeyin maliki anlamlarına gelmektedir.⁸ Rabb kelimesinin çoğulu (رَبَابٌ)dır.⁹ Cahiliye döneminde bu kelime (الرَّبِّ) kral anlamında kullanılmıştır.¹⁰ Fakat Kur’an bu kavramı sadece Allahû Teala için kullanmıştır.¹¹ Bazı âlimler bu kelimenin (الرَّبِّ) AllahûTeala’dan başka kimseler için kullanmayı, dil açısından doğru olmakla birlikte din açısından doğru bulmamışlardır.¹²

¹ Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *Tebzîbü'l-lüga*, (Thk. İbrahim el-Ebyârî), Kahire 1964, c. 15, s. 176; İbn Manzûr, Cemâleddîn Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mülrim, *Lisânü'l-Arab*, (Thk. Âmir Ahmed Haydar), Beyrut 2003, c. 1, s. 466; Firûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmûsü'l-Mubît*, (Thk. Mektebühahkiki'ttûrâs), Beyrut 1987, s. 111-112; Râgıb el-İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal, *Müfredâtü Elfâzî'l-Kur'an*, (Thk. Safvân Adnan Dâvûdî), Beyrut 2002, s. 336; Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf An Hakâiki Gavâmidit-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil Fi Vucûbit-Te'vil*, (Thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz), Riyad 1998, c. 1, s. 114; Aydın Temizer, Kur'an'da Rab Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 44, İstanbul 2013, (39-66), s. 40.

² Ezherî, *Tebzîbü'l-lüga*, c. 15, s. 177; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 467; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-mubît*, s. 111-112; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s. 336.

³ Ezherî, *Tebzîbü'l-lüga*, c. 15, s. 176; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 466; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-mubît*, s. 111-112; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s. 336.

⁴ Ezherî, *Tebzîbü'l-lüga*, c. 15, s. 176; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 466; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-mubît*, s. 111-112; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s. 336.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 466; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-mubît*, s. 111-112.

⁶ İbn Fâris, Mu'cemü'l-Mekaysu'l-Lüga, Beyrut 1994, c. 2, s. 381-382.

⁷ Ezherî, *Tebzîbü'l-lüga*, c. 15, s. 177; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 469; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-mubît*, s. 111-112; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s. 336.

⁸ Ebû Hilâl el-Askerî, Hasan b. Abdullah b. Sehl, *el-Furûkfi'l-Lüga*, (Thk. Lecnetühayât-türâsî'l-Arabî), 5. bs. Beyrut 1983, s. 180-181; Hidayet Akgöz, *Kur'an'da Allâh-Kul (İnsan) İlişkisi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s. 253.

⁹ Ezherî, *Tebzîbü'l-lüga*, c. 15, s. 177; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 467; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-mubît*, s. 111-112.

¹⁰ Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sıbâh Tâci'l-Luga ve Sıbâbu'l-Arabiyye-es-Sıbâh fi'l-luga*, (Thk. Ahmed Abdülgafur Attar), Beyrut 1990, c. 1, s. 130; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c.1, s. 465.

¹¹ Tehânevî, Muhammed b. A'la b. Ali el-Fârûkî el-Hanefî, *Keşşâfu İstılâhâtî'l-Fimûn*, (Thk. Lütfî Abdülbedî, trc. Abdünnaim Muhammed Hasaneyn), Kahire 1972, c. 3, s. 4.

¹² Âlûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddin Mahmud el-Bağdâdî (ö. 1270/1853), *Rûbu'l-me'âni*, (Tsh. Ali AbdülbarîAtiyye), Beyrut 2005, c. 1, s. 80; Temizer, s. 43.

Terimsel olarak Rab ise; varlıklar âlemini yaratan, terbiye ederek geliştiren, onları maddî ve mânevî olgunluğa götüren, terbiyenin bütün gereklerine mâlik ve her şeye sahip olan Allah anlamına gelmektedir.¹³ Rab, sadece terbiye eden (mürebbi) anlamında olmayıp, yardım etmek, yol göstermek, tasarruf etmek, korumak, her şeye hâkim olmak, emretmek ve yasaklamak, sakındırmak¹⁴ gibi terbiyenin bütün gereklerine sahip olabilmeyi de ifade etmektedir.

1.1. Rubûbiyet

Rubûbiyyet mastar olarak Allahû Tealaya mahsustur. Mâliklik ve sahiplik manalarını içerisinde barındıran önemli kavramlardan biridir.¹⁵ Dinin sahibi, din günün maliki, hesap gününün, dünya ve ahiretin yegâne mâliki Allah'tır. Bu konuda Allahû Teala kendisine kesinlikle bir ortak kabul etmemekte, emir ve yasak koyma yetkisini kimseyle paylaşmamaktadır.

Bu konuda Rubûbiyyetin en kapsamlı açıklamalarından birini yapan Mevdûdî şöyle söyler: “Rubûbiyyet parçalanmayı kabul etmez. Onun parçalarında birisi hangi yoldan olursa olsun Allâh'tan başkasına ait olamaz. Bu kainatın nizamı aslı ve merkezi en sağlam bağlarla birbirine bağlıdır, onu tek olan Allah yaratmıştır. O'na, her türlü müracaatların tek kaynağı olan Allah hükmeder, ondaki bütün selâhiyet ve hükümranlığa ortaksız ve benzersiz olan Allah mâliktir. Bu nizamın yaratılmasında Allah'tan başkasının müdahalesi yoktur. O'nun sevk ve idaresine Allah'la beraber ortak olan, izzet ve saltanatında O'na denk olan tek kimse yoktur. Allahû Teala merkezi hükümranlığın mâlikidir. Bu bakımdan O, tek başına tabiat üstü âlemlerin Rabbi olduğu gibi ahlak, hukuk ve medeniyet işlerinde de rabdır, ma'bûddur. Ruk'û ve secdemizde yöneleceğimiz varlıktır. Duamızın mercii, tevekkülümüzün dayanağı, ihtiyaçlarımızı gideren O'dur. O, meliktir, mülkün sahibidir. Din ve ahkamını koyandır. Emreden ve nehyedendir.”¹⁶

Hadisleri incelediğimizde aynı şekilde Allahû Teala'nın dışında rabb kavramının bir kişi, efendi veya lider için söylenemeyeceği çok

¹³ Nablusî, Muhammed Râtib, *Mevsûatu Esmâillabi'l-Husnâ*, Dimaşk 2002, c. 3, s. 1591.

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 399-403.

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 1, s. 399-403.

¹⁶ Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ, *Kur'an'a Göre Dört Terim* (Trc. Osman Cilacı-İsmail Kaya, İstanbul 1987, s. 76; Akgöz, s. 257.

nettir. Örnek verilecek olunursa; “Ebû Hureyre’den rivayet edilen, (رَبِّي) لاَيَقُلُ الْمَمْلُوكُ لِسَيِّدِهِ “Köle efendisine/sahibine “Rabbim” demesin.”¹⁷ hadisinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber, kölenin sahibine Rabbim (رَبِّي) diye hitap etmesini yasaklamıştır. Allah Elçisi, Rubûbiyyette Yüce Yararıcı’ya ortak koşma manasına gelebileceğinden ve hoş karşılamadığından dolayı böyle denilmesini doğru bulmamıştır.”¹⁸ Hz. Peygamber burada rububiyeti Allah’a ait bir sıfat olarak nitelemekte, her şeyin sahibinin ve malikinin Allah olduğunu vurgulamakta, Allah’tan başkasına kul olunmayacağı, kula kul olmanın tevhid ilkesiyle kesinlikle bağdaşmayacağını açıklamaktadır. Allah’tan başkasını efendi/rab kabul etmesinin O’na şirk koşmak anlamına geleceğini düşünerek rabb kelimesini kullanmayı yasaklamıştır.

2. Kur’an’da Rab Kavramı

“Rab” kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’de tam 976 yerde geçer.¹⁹ Rab kelimesinin çoğulu olan “erbâb” dört yerde ve bu kelimedenden türemiş olan “rabbâniyyûn” üç, “ribbiyyûn” ise bir yerde geçmektedir.²⁰ Toplam olarak “rab” kelimesi ve türevleri Kur’an’da 976 yerde tekrar edilir. Kur’an’da üç âyet dışında²¹ isim veya zamire muzâf kılınarak zikredilmiştir. Kur’an’da 976 defa geçen kelimenin bu makalede sınıflandırmasını yapmak oldukça güç olacağından ve konumuz bağlamında gerekli görülmemesi nedeniyle uzun uzadıya bir tasnif yapma gereği yoktur. Bunları belli başlı ölçütler doğrultusunda sınıflandırılacak olunursa; beş başlık altında incelenebilir.

2.1. Özel İsim Olarak

Kur’an’da birçok yerde Rab kavramı, Allahû Teâlâ’nın özel ismi olarak geçmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse;

¹⁷ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmâil, *el-Câmi’us-Sabîh I-VIII*, İstanbul 1992, Itk 17, Müslim, b. el-Haccâc, Ebû’l Hüseyin el-Kureysî en-Nisâbüri, *Sabîbul-Müslim I-V*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, Elfâz 14.

¹⁸ İbnü’l-Esîr, *en-Nihâye*, c. 2, s. 179; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. 1, s. 466; Temizer, s. 45-46.

¹⁹ Abdülbâki, Muhammed Fuâd, *el-Mu’cemü’l-Müfres li-Elfâzil- Kur’âni’l-Kerim*, İstanbul 1982, s. 285-299.

²⁰ Tehânevî, Muhammed b. A’la b. Ali el-Fârûki el-Hanefî, *Keşşâfu Istilâbâti’l-Fünûn*, (Thk. Lütî Abdülbedî, trc. Abdünnaim Muhammed Hasaneyn), Kahire 1972, c. 3, s. 3.

²¹ el-En’âm, 6/164; Sebe’, 34/15; Yâsîn, 36/58.

"İşte o taptıklarımız benim düşmanımdır. Fakat sadece âlemlerin Rabbi dostumdur. O Rabb ki, beni yaratan ve doğru yola eriştirenidir. Beni yediren de içiren de O'dur. Hasta olduğumda bana şifayı O verir. Beni öldürecek ve diriltecek O'dur".²²

"De ki; Allah her şeyin rabbi iken O'ndan başka bir rabb mı arayayım? Herkesin kazandığı kendisinedir. Kimse başkasının yükünü taşıyamaz: sonunda dönüşünüz Rabbinizedir, ayrılığa düştüğünüz şeyleri size bildirecektir."²³

"Hiçbir insana yakışmaz ki Allah ona Kitap, hüküm ve peygamberlik versin de ardından insanlara dönüp 'Allah'ı bırakıp bana kullar olun' desin. Fakat 'öğrendiğiniz ve okuduğunuz Kitap gereğince Rabb'a hâlis kullar olun' der. Ve size 'melekleri ve peygamberleri rablar edinin' diye de emretmez. Siz Müslüman olduktan sonra size inkârı emreder mi? "²⁴

2.2. Kendisine Yönelinen Olarak

Bazı âyetlerde, etrafında toplanılan, kendisine dönülen en yüce varlık anlamında kullanılmıştır. Bu anlam ile Allahü Teâlâ'nın özel ismi olan Rabb arasında bağlantı vardır. Örnek verecek olursak;

"...O sizin Rabbinizdir, O'na döneceksiniz"²⁵

"...Hiç kimse diğerinin günabını yüklenmez, sonunda dönüşünüz Rabbinizedir..."²⁶

" De ki, Rabbiniz sonunda bepinizi toplar, sonra aramızda adaletle hükmeder..."²⁷

2.3. Karşı Gelinemeyen Otorite Olarak

Emrine uyulan, kendisinden daha üstün kimsenin olmadığı, koyduğu ilkelere uyulan ve karşı gelinmeyen otorite anlamında da kullanılır. Örneklendirmek gerekirse;

"...Allah'ı bırakıp da birbirimizi (kimimiz kimimizi) rabbler edinmeye-
lim".²⁸

²² Şuarâ, 77-80.

²³ el-En'am: 6/164.

²⁴ Âl-i İmrân: 3/79-80.

²⁵ Hud, 11/34.

²⁶ ez-Zümer, 39/47.

²⁷ es-Sebe', 34/26.

²⁸ Âl-i İmran, 3/64.

“Onlar Allah'ı bırakıp babalarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesih'i Rableri olarak kabul ettiler. Hâlbuki bir tek Tanrı'dan başkasına kulluk etmemekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka tanrı yoktur. Allah koştukları eşlerden münezzehtir”.²⁹

2.4. Efendi-Yönetici-Ma'bud Olarak

Hüküm kanun koyucu ve yürütücü olan, O'nun dışında kimsenin dini emir ve yasak bağlamında hüküm koyma, kanun koyma veya kaldırma yetkisinde olmadığı anlamında. Örnek olarak;

“Yusuf'a elçi gelince; "Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmişlerdi, bir sor! Doğrusu Rabbin onların düzenini (fendini) bilir”.³⁰

Bu ayetin hemen baş tarafında geçen “rabb” kelimesiyle, Mısırlılara hitaben Mısır azizi-efendisi kastedilmiştir. Çünkü Mısırlılar onun otoritesine, üstün özelliklerine ve değerine inanıyorlar, emir ve yasak koymaya yetkili olduğunu kabul ediyorlardı. İşte bu bakımdan ayette geçen "Rabbine dön!" lafızları, “Efendine dön!” anlamındadır. Ancak emir ve yasak koyma yetkisine sahip olan sadece Âlemlerin Rabbidir. Ama kanun ve hüküm koyucu olarak Cenab-ı Allah'tan başkasını tanıyan ve kabul edenler bu kanun koyucuları rabb edinmişler demektir.

“İşte bu niteliklere sahip olan Allah sizin Rabbinizdir. O'ndan başka ilah yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O'na kulluk edin. O, her şeyi gözetip kollayandır”.³¹

Yine “...Rabbimiz, her şeyi yaratan, sonra da onları yaratılış amaçlarına uygun yola koyandır”³² âyetleri de yönetici, ve ma'bud olarak rabb kavramının geçtiği ayetlerden bazıları olarak göze çarpmaktadır.

2.5. Mâlik/Sahip Manasında

Son olarak bu bağlamda geçen âyetlerde ise "rabb" lafızları, sâhib, mâlik anlamlarında kullanılmıştır. Buna da örnekler verecek olursak;

“Eğer yerle gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de bozulurdu. Arşın Rabbi olan Allah, onların vasıflandırdıklarından münezzehtir”.³³

²⁹ et-Tevbe, 9/31.

³⁰ Yusuf 12/50.

³¹ el-En'âm, 6/102.

³² Tâhâ, 20/50.

³³ el-Enbiyâ, 21 /22.

“Yedi göğün de Rabbi, yüce Arşın da Rabbi kimdir?”³⁴

“Rabbi ona 'İslâm ol' demişti. 'Âlemlerin rabbına teslim oldum' dedi.”³⁵

“Mutlak Hükümdar olan Allah yüceler yücesidir. O'ndan başka tanrı yoktur. O, yüce arşın Rabbi (Sabibi) dir”³⁶

“Din günününün sabibidir/malikidir”³⁷

3. Tevbe 31. Âyet Bağlamında Rab Kavramı

Makalenin temel ayağını Tevbe 31. Âyet oluşturmaktadır. Bu âyet bağlamında Allah dışında bir varlığın hüküm koyma yetkisini, helalleri haram, haramları helal kılıp kılamayacağı tartışılacaktır. Bu başlığın alt başlıklarında hüküm koyma yetkisinin Peygamberlerde olup olmadığı ve rabb edinmeyle şirk arasındaki bağlantıları göz önüne serilecektir. Öncelikle Tevbe 31. Âyet ve manası verilecek olunursa;

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا
وَاحِدًا لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Onlar, Allah'dan başka bilginlerini ve rahiplerini de kendilerine Rab edindiler. Meryem oğlu Mesih'i de. Oysa onlar bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. Allah'dan başka hiçbir ilâh yoktur. O, müşriklerin ortak koştuğu şeylerden de münezzehtir”³⁸

Bu âyetin manası ve bağlamı, incelediğimiz tefsirlerde sadece İsrailoğulları, Hıristiyan ve Yahudilerle ilgili olmadığı anlaşılmaktadır. Kur'an bir kuraldan bahsetmekte, Hz. Peygamber de Kur'an'ın belirttiği bu kuralın ne olduğunu, sınırlarını, kapsamını çok net bir şekilde çizmektedir. Tefsir kitaplarında bu âyetle ilgili incelemeler yapıldığından aşağıdaki hadise hep karşımıza çıkmıştır; şöyleki,

Önceden Hıristiyan olan Adıyy b. Hâtem, boynunda altından bir haç olduğu halde Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Peygamberimiz ona: “Ya Adıyy, boynundan şu putu çıkar.” buyurdu. Bu sırada Rasülullah “Yahudiler ve hıristiyanlar, haham ve râhiplerini Allah'tan başka

³⁴ el-Mü'minûn, 23/86.

³⁵ el-Bakara: 2/131.

³⁶ el-Mü'minûn, 23/116.

³⁷ el-Fâtiha, 1/3.

³⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Tevbe Sûresi, 31. Âyet.

rablar edindiler.”³⁹ meâlindeki âyeti okuyordu. Adıyy: “Ey Allah'ın Rasûlü, huristiyanlar, râhiplere ibâdet etmediler ki (onları rab edinmiş olsunlar)” dedi.

Peygamber Efendimiz cevaben: “Evet ama onlar (Bilginleri/Hiristiyan râhipleri ve Yahudi hahamları) Allah'ın helâl kıldığını haram; haram kıldığını da helâl saydılar. Onlar da bunlara uydular. İşte onların bu tutumları, onlara ibâdet etmeleri ve onları rab edinmeleridir.” buyurdu.⁴⁰

Bir hadisi şerifte de konuyla ilgili; “Kuşkusuz onlar din adamlarına ve ulularına tapmıyorlardı. Lâkin onlar, şu sınıfların helâl kıldığını helâl kabul ediyorlar, yasakladıklarını da haram kabul ediyorlardı.”⁴¹ buyrulmaktadır.

Gerek âyetle ilgili tefsirlerde geçen hadis, gerekse başkaca hadisler açık olarak gösterir ki, herhangi birini rabb edinmiş olmak için, ona rabb adı vermek şart değildir. Allah'tan başkalarının emrine, Allah'ın dinine uyup uymadığı hiç hesaba katılmaksızın isteyerek itaat etmek, hükümlerle ilgili konularda Allah'ı değil, Allah'tan başkalarının sözünü dinleyip kabullenmek, Allah'tan başkasına itaat ederek O'nun dininin emir ve hükümlerine başkasını tercih ederek muhalefet etmek, Al-

³⁹ Tevbe: 9/31.

⁴⁰ İbn Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tûnûsî, (ö. 1394/1973), *Tefsîrû't-Tabrîr ve't-Tenvîr*, Tûnus 1984, c. 10; s. 169 vd; Mukâtil b. Süleyman, Ebû'l Hasen Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr el Ezdi bi'l Velâ el Horasânî el Belhî, *Tefsîr'u Mukâtil b. Süleymân*, (Thk. Ahmed Ferîd), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1424/2003, c. 2, s. 165; Ebussuud Efendi, *İrşadü'l-Akl-ı Selim ila Mezaya'l-Kitâbi'l-Kerim*, Darü İh-yâ'üt-Turas'il-Arabî, Beyrut, 1994, c. 3, s. 343-344; Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa, *et-Tefsîrû'l-Vecîz*, Darü'l-Fikr, Dimeşk 1994, c. 1, s. 192; Beydâvî, Kâdî Nâsirüddin Ebû'l-Hayr Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, İstanbul 1314, c. 3, s. 78-79; İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, 4. bsk., Beyrut 1987, c. 3, s. 425; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîm*, (Thk. Muhammed İbrahim Bennâ vd.), Dâru Kahraman, İstanbul 1984, c. 4, s. 134; el-Beğâvî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd, *Meâlimü't-Tenzîl*, (Nşr. H. Abdurrahmân el-Akk-Mervân Suvâr), Beyrut 1995, c. 4, s. 38 vd; Ebû Muhammed Mekki b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed b. Muhtâr, *el-Hidâye ilâ Bulûğ'in-Nihâye fi İlmi'n-Meânî'l-Kur'ân ve Tefsîrihi ve Abkâmîbi ve Cümelîn min Funûn-i Ulûmîbi*, Câmiatu'ş-Şânke, 2008, c. 1, s. 2972; eş-Şâfî, Muhammed b. İdris, *Tefsîrû İmâm-ı Şâfî*, (Thk. Ahmed b. Mustafa el-Ferran), Darü't-tedmüriyye, Riyad 2006, s. 921; Ebû Zehrâ, Muhammed, *Zebratü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Fikri'l-Arabîy, Kahire 1987, c. 6, s. 3214.

⁴¹ Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünenü Tirmizî I-V*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, c. 2, s. 161.

lah'tan başkalarını rabb edinmek ve onlara tapmak demektir.⁴²

Son zamanlarda Allah'ın helal kıldığını haram kılan, haram kıldığını da helal kılan ve bunu din adamı maskesi altında yapanlara pek denk gelir olduk. Onların sözlerine itaat edip, Allah'ın emirlerini terk etmenin puta tapmak ve Allah adına hüküm vermek demek olduğu bilinmelidir. Gerçek âlim, Hakk'ın kulu ve ilâhî hükümlerin mahkûmu olan kişidir. Hakkı bâtil, batılı da hak yapmaya çalışıp, insanlara helâlî haram, haramı da helâl tanıtarak Allah'ın hükümlerini değiştirmeye çalışanlar, ilmî haysiyetten uzak birer varlıktırlar. Bunlara uymak da onları rabb kabul etmek anlamına gelmektedir. Çünkü bu durumdakiler, Allah'ın hükmüne değil de onların isteklerine uyarak onlara, Allah'a tapar gibi tapmış olanlardır.

Peygamber Efendimiz'in "Rabbim Allah de ve bu sözünde dosdoğru ol"⁴³ anlamındaki sözü, Kur'an'daki rabb kavramının özlü ifadelerinden biri olarak yerini almıştır. Dosdoğru olmanın şartı da Allahtan başkasına Allah'ın yetkilerini kullandırtmamaktan geçer. Eğer biri/birileri namaz kılmayın, oruç tutmayın, zekât vermeyin vb. gibi şeyler söyler, yani Allah'ın yapılmasını emrettiği şeyleri⁴⁴ yapmayın derse, onun peşi sıra gidenler de ona/onlara uyarlarsa, onu rabb edinmiş olurlar. Yine gerektiğinde içki içebilirsiniz, yalan söyleyebilirsiniz, zina edebilirsiniz vb. gibi şeyler söyler, yani Allah'ın kesin bir hükümle yasakladığı şeyleri⁴⁵ yasak saymazsa, her ne sebeple olursa olsun bunları helal olarak gösterirse ona/onlara uyanlar da buna tabi olurlarsa, o emri veren kişi ya da varlığı rabb ilan etmiş olurlar. Velev ki o âlim olsun, önder olsun, cemaat lideri olsun, tarikat şeyhi olsun, melek olsun, Peygamber olsun.

3.1. Hz. Peygamber'in Hüküm Koyma Yetkisi?

Peşinen belirtmek gerekirse Allah'ın haram kıldığını helal, helal

⁴² Tirmizî, c. 2, s. 126; Taberî, Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyî'l-Kur'an*, 3. bsk., Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1968, c. 14, s. 210 vd.

⁴³ Müslim, "İman", 13.

⁴⁴ Namazla İlgili; Bakara, 2/238, Tevbe, 9/5; Oruçla İlgili; Bakara, 2/183, 184, 187, 196; Zekatla İlgili; Bakara, 2/110, 254, 267; Nisa, 4/77, 162, Tevbe, 9/5.

⁴⁵ Zinanın Yasaklığıyla ilgili; İsrâ, 17/32, Nur, 24/31; En'am, 6/151; İçkinin Yasak Olmasıyla İlgili; Bakara, 2/219, Maide, 5/90, 91; Yalan Söylemekle İlgili; Yunus, 10/59, 60, 69, 70; Hûd, 11/18, 93.

kıldığını da haram etme yetkisi Peygamber veya Peygamberlere dahi verilmemiştir. Burada önemli olan hususu dikkate vermek gerekirse; bir konuda Allah ilk kural koyucu, helal veya haram edici olarak bir şeyi takdir etmişse, O'nun sözünün, emrinin, takdirinin üstüne söz söylemek hiç kimsenin haddine bırakılmamıştır. Peygamber veya Peygamberlerine kendisinin helal-haram kılmadığı bir konuda yine kendi izniyle helal-haram kılma yetkisi vermek ayrı, kendi belirlemiş olduğu kuralı, haram-helali kaldırma yetkisi ayrıdır. Elbette ki Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Kur'ân'da yer almadığı halde Sünnet ile haram kıldığı birçok şey vardır. Örnek verecek olarak; nesep ile haram olanın süt akrabalığı ile de haram olması; bir kadının teyzesi, halası, kız ve erkek kardeşlerinin kızları ile bir nikâh altında bulundurulması; erkeklerin altın ziynet takınmaları ve ipek elbiseler giymeleri; altın ve gümüş kaplardan su içilmesi ve yemek yenilmesinin⁴⁶ yasaklanması gibi birçok hüküm Sünnet ile sabit olmuştur.⁴⁷

Fakat yine Kur'an, Allahû Teala *ilk olarak* helal ve haram konusunda bir emir veya yasak getirmişse onu değiştirme yani helali haram, haramı helal etme yetkisini Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e dahi vermediğini şu ayette şöyle buyurarak dikkat çekmiştir;

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey Peygamber! Sana Allahın helâl kıldığını niçin harâm edersin, zevcelerinin hoşnutluğunu ararsın? Mamafih Allah gafurdur rahîmdir."⁴⁸

Yine Allahû Teâlâ'nın hüküm verdiği veya helal ve haram olarak sınırlar belirlediği bir konuda, kimsenin Allah'ın hükümlerini değiştiremeyeceğini, bunu yapanların küfre düştükleri ve Allah'a iftira attıkları aşâğıdaki âyetlerde net bir şekilde görülmektedir.

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحَلِّوْنَهُ عَامًا وَيَحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطُّوْا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ

فَيَحِلُّوْا مَا حَرَّمَ اللَّهُ رُبَيْنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"O nesi denilen sıvış âdeti (haram ayları geciktirmek) ancak kü-

⁴⁶ Tirmizi, "libas", 1-2.

⁴⁷ Alaüddin Abidin, *el-Hediyyetü'l-Alâhiyye*, İstanbul, 1984, 223-225.

⁴⁸ Tahrim, 66/1.

fürde ileri gitmektir ki, bununla kâfirler şaşırtilır; Allah'ın haram kıldığına sayısına uydurup da Allah'ın yasakladığını helal kılmak için onu bir yıl helal, bir yıl haram sayarlar. Bu şekilde onların kötü işleri kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah ise, kâfirlerden ibaret bir topluluğu doğru yola erdirmez."⁴⁹

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنَقْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ
الَّذِينَ يُفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

"Sadece dillerinizin yalan yere nitelemesi ile «şu helaldır, şu haramdır.» demeyin ki, yalanı Allah'a iftira etmiş olursunuz. Şüphesiz, yalanı Allah'a iftira edenler kurtuluşa eremezler."⁵⁰

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Ey iman edenler, Allah'ın size helal kıldığı nimetlerin hoşlarını kendinize haram kılmayın, aşırı da gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez."⁵¹

Aşağıdaki âyet ise Allahû Teâlâ tarafından Hz. Peygamber'e haram kılma yetkisinin verildiğini göstermekle birlikte, Allah'ın haram kıldığını helal, helal kıldığını da haram kılma anlamına gelmediği, yurarda da belirtildiği üzere, yine Allah'ın haram veya helal olarak sınır belirlemediği bir konuda Allah'ın izniyle hüküm vermesi anlamı taşıdığıdır.

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ
دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

"Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamberinin haram ettiğini haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyenlere küçülmüş oldukları halde kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!"⁵²

Râzî Naziat Süresinin tefsirini yaparken Firavunun rabb olma iddiasını şöyle yorumlamıştır: Firavunun bu sözünün anlamı şudur; ben-den başkasına ait emir ve yasak koyma yetkisi yoktur.⁵³ diyerek, emir

⁴⁹ Tevbe, 9/37.

⁵⁰ Nahl, 16/116.

⁵¹ Mâide, 5/87.

⁵² Tevbe, 9/29.

⁵³ Râzî, *Tefsiru'l-Kebir*, c. 22, s. 476.

ve yasak koyma yetkisini rablık olarak tanımlamıştır.

Peygamber'e hüküm koyma yetkisinin olup olmadığı veya Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal etme yetkisinin Peygamber veya Peygamberlere verilip verilmediği aslında İslam Hukukunun meselesidir. Bu bağlamda İslam Hukuku bu konuya nasıl bakmaktadır? Peygamber Allah'ın verdiği bir hükmü değiştirebilir mi? Bu konuda makale kaleme alan İslam Hukukçularından olan Kahraman konuyu şöyle özetlemektedir;

Kur'an'da yer alan bazı âyetler ve Hz. Peygamber'den nakledilen bazı hadisler helal ve haram kılma yetkisinin Allah'a ait olduğunu ifade etmektedir. Ancak bunun yanında bazı âyet⁵⁴ ve hadisler de Hz. Peygamber'e helal ve haram koyma yetkisi vermektedir. Bu yetkinin âyetlerin kapsamını beyan anlamına geldiğini daha önce ifade etmiştik. Hz. Peygamber'in haram kılma yetkisine işaret eden âyetlerden biri şöyledir: "Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir"⁵⁵ Konuyla ilgili bazı hadisler ise şöyledir: "Şüphesiz Peygamberin haram kıldıkları da Allah'ın haram kıldıkları gibidir"⁵⁶ "Şunu bilin ki, bana Kuran ve onunla birlikte onun bir misli verilmiştir. Karnı tok bir halde koltuğuna yaslanarak, 'Şu Kur'an'a sarılın, onda helal olarak ne bulursanız onu helal kabul edin. Onda haram olarak ne bulursanız onu da haram kabul edin, diyecek bazı kimseler gelmek üzeredir. Şüphesiz ki Allah Rasûlünün haram ettiği şey, Allâh'ın haram ettiği şey gibidir"⁵⁷ "Sakın ola ki sizden birinizi rahat koltuğuna yaslanmış olarak benim emrettiğim veya nehyettiğim bir şey kendisine geldiğinde; 'Biz (başka bir şey) anlamayız, Allah'ın kitabında bulduğumuza uyarız' derken bulmayayım"⁵⁸ "Size bir şey yasakladım sa ondan

⁵⁴ Haşr, 59/7; A'râf, 7/157.

⁵⁵ A'râf, 7/157.

⁵⁶ Darimi, "Mukaddime", 49; Ahmed, IV, 132; Tirmizi, "İlim", 10; İbn Mace, "Mukaddime", 2.

⁵⁷ İbn Mace, "Mukaddime", 2; Dârimi, "Mukaddime", 49; Ebu Dâvûd, "Sünnet", 6

⁵⁸ Ebu Davut, "Sünnet", 6; Tirmizi, "İlim", 10.

mutlaka kaçınınız, emrettiğim bir şeyi ise gücünüz nispetindeyerine getiriniz”.⁵⁹

Bu durum ilk bakışta bir yetki karmaşasına sebebiyet veriyor gibi gözükse de aslında durum öyle değildir. Hz. Peygamber Allah’ın helal kıldığını haram, haram kıldığını da helal kılmadığına ve kılamayacağına göre iki yetki arasında bir çatışma değil, tamamlama ve yetkiyi icrâ söz konusudur. Kur’ân gelmeden önce insanların sapık yollara düştükleri hususlar arasında helal ve haramlar önemli bir yer işgal eder.⁶⁰

Onlar Allah’ın helal kıldığı bir takım şeyleri kendilerine haram, haram kıldıklarını da helal kılmak suretiyle ilahî sünnetin ve hükmün dışına çıkmışlardır. İşte bir mizan olan Kur’ân bu konuda dengeleri yeniden yerine koydu ve olması gereken esasları sabitledi. Hz. Peygamber’e itaati ve ona tabi olmayı emreden genel nitelikli âyetlerle helal ve haram konusundaki özel nitelikli bu âyetler beraber değerlendirildiğinde şöyle denilebilir: İlgili âyetlerle Hz. Peygamber’e tanınan yetki, helal ve haram kılma yetkisinin esasen Allah’a ait olmasıyla çelişmez. Çünkü Hz. Peygamber Allah’ın esaslarını belirlediği kısımlara açılım getirmektedir.⁶¹

Ondan kesin yollarla nakledilen sübut ve delaletinde şüphe bulunmayan hadislerle sabit olup helal-haram konularını düzenleyen hadislerin bağlayıcılığı ve ümmetin onlara uymasının zorunlu olduğu tartışılmaz bir husustur. Ancak helal ve haramı ilkten vazeden Yüce Allah olduğu için Hz. Peygamber’in konuyla ilgili açıklamaları A’râf suresinin 157. Âyetinde ifade edilen “tayyibât”ı yani helal ve temiz olanlarla, “habâis”i yani haram, pis ve çirkin olanları örneklendirmek şeklinde olmuştur. Esasen fıkıh usulünde sünnete “Kur’ân’da olmayan hükümleri koyma” şeklinde tayin edilen fonksiyonu da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Allah’ın haramları ve helalleri evrensel ve değişmez olduğu halde Hz. Peygamber’in özellikle örfe dayalı yeme içme kabilinden yasaklamalarında yerellik ve değişme söz konusu olabilmektedir. Buna göre Kur’ân’da yer almadığı halde Sünnet ile haram kılınan birçok şey vardır. Mesela; nesep ile haram olanın süt akrabalığı ile de haram olması; bir kadının teyzesi, halası, kız ve erkek kardeşlerinin kızları ile bir nikâh altında bulundurulması; ehli

⁵⁹ Buhari, “İ’tisam”, 2. Müslim, “Fezail”, 130 Nesai, “Hac”, 1.

⁶⁰ Al-i İmran, 3/164. Ayrıca bk. Bakara, 2/129, 151, 231; Nisa, 4/113; Ahzab 33/34.

⁶¹ Erdoğan, *Akil-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*, İstanbul 1995, 254vd.

merkep⁶²; katır; aslan, kaplan, fil, kurt, maymun, köpek gibi köpek dişi olan vahşi hayvanların; kartal, atmaca, şahin ve doğan gibi pençeli yırtıcı kuşların; fare, köstebek ve akrep gibi haşeratın yenilmesi⁶³erkeklerin altın ziynet takınmaları ve ipek elbiseler giymeleri; altın ve gümüş kaplardan su içilmesi ve yemek yenilmesinin⁶⁴ yasaklanması gibi birçok hüküm Sünnet ile sabit olmuştur.⁶⁵ 66

Yine Kahraman; helal ve haram konusunda genel prensipler başlığı altında helal-haram kılmada yetkinin sadece Allah'ta olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir: “İslam’da helal ve haram kılma yetkisi sadece Allah’a aittir. İnsanların dindeki konumu ne olursa olsun, Allah’ın bu konudaki yetkisine benzer yetkileri olmadığı gibi, Allah tarafından konulan haramı değiştirme veya helal kılma yetkileri de yoktur. Aksi halde bu yetkiyi kendisinde görenler tanrılık iddiasında buldukları için bu davranışları, küfür ve şirk olur.”⁶⁷ demektedir. Burada son olarak Ahzab sûresi 36. âyette geçen, Allah ve Rasûlü bir konuda bir hüküm verdiği zaman ona uyma dışında bir seçeneğin olmadığıyla ilgili âyetle bitirelim.

“Bununla beraber, Allah ve Rasûlü bir işe karar verdiği zaman, gerek inanan bir erkeğin gerek inanan bir kadının kendilerine ait bir işte tercih hakları olamaz. Her kim Allah'a ve peygamberine asi olursa açık bir sapıklık etmiş olur.”⁶⁸

3.2. Rabb Edinme Şirk İlişkisi Bağlamında

Şirk kelimesi ş-r-k kökünden mastardır, ortaklık, bölüşme, karıştırma anlamlarına gelmektedir.⁶⁹ Terim manasıyla şirk; Allah’a zatında sıfatlarında, fiillerinde, ulûhiyetinde, rubûbiyetinde ve ubudiyette ortak koşmaktır.⁷⁰ Şirk bağlamında Allah'ın helal ettiklerini haram

⁶² Müslim, “Sayd”, 24. (II, 1538).

⁶³ Ebu Davud, “Et’ime”, 33; Müslim, “Sayd”, 14-16; Tirmizi, “Et’ime”, no; 1797; Nesai, “Sayd”, No:4430; İbn Mace, “Sayd”, No: 3232.

⁶⁴ Tirmizi, “libas”, 1-2.

⁶⁵ Alaüddin Abidin, *el-Hediyyetü'l-Alâhiyye*, İstanbul, 1984, 223-225.

⁶⁶ Abdullah Kahraman, İslam’da Helal ve Haram’ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 20, 2012, (s. 43-69), 58-59.

⁶⁷ Bk. Yunus, 59, Şûrâ, 21. Ayrıca bk. En’âm, 6/140, A’raf, 7/32, Tevbe, 9/29, 31, 37; Nahl, 16/116; Kahraman, s. 62.

⁶⁸ Ahzab, 33/36.

⁶⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 7, s. 99-101; el-İsfehâni, *el-Müfredât*, s. 259.

⁷⁰ Zemahşeri, Ebu’l-Kasım Mahmud b. Ömer, *Esasü'l-Belağa*, Beyrut 1992, s. 328.

kılmak, haram ettiklerini de helal kılmak ta bir şirk çeşidi olarak belirlenmiştir.⁷¹

Genel prensip şudur; Allah dışında, kim olursa olsun veya ne olursa olsun eş tutulan, kendisinden istenilen, kendisine yalvarılan, kulluk edilen, bu kişi Peygamber dahi olsa bu şirk olur. Melekler de olsa şirk olur. Alimler de olsa şirk olur. Cemaat liderleri de olsa şirk olur. Tarikat önderleri de olsa şirk olur. Rab edinmek eğer Allah'ın helal kıldığını haram kılmak, haram kıldığını helal kılmak kapsamına da giriyorsa - ki girmektedir- Allah dışında bir varlık Allah'ın helal kıldığını haram kılıyor veya Allah'ın haram kıldığını helal kılıyorsa, o varlığın peşinden gidenler, müntesipler, müritler de ona uyuyorlarsa apaçık şirkin içindedirler. Müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir.⁷² Allah'a iftira atmaktadırlar.⁷³ Allah bu konuda aşırı gidenleri, haddi aşanları da sevmez.⁷⁴ Allah'tan başkalarını rab edinmek, isterse bu başkaları melekler ve nebiler olsun, müslüman olduktan sonra küfre dönmek olarak adlandırılır.

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

“Hiçbir insana yakışmaz ki Allah ona Kitap, hüküm ve peygamberlik versin de ardından insanlara dönüp 'Allah'ı bırakıp bana kullar olun' desin. Fakat 'öğrendiğiniz ve okuduğunuz Kitap gereğince Rabb'a hâlis kullar olun' der.

وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

"Ve size 'melekleri ve peygamberleri rablar edinin' diye de emretmez. Siz Müslüman olduktan sonra size inkârı emreder mi?"⁷⁵

Burada asıl mesele "rab" edinilenin kimliği değildir. Bu, İsrâil oğullarının yaptığı gibi din adamları, cemaat önderleri, tarikat liderleri, zâhid ve âbid velîler ve hatta Hz. İsa gibi bir peygamber de olabilir. Sorun eylemin kendisidir ve o eylem de Allah'tan başkasını rabb edin-

⁷¹ Mehmet Yolcu, *Kur'an'da İnkâr Psikolojisi*, Çıra yayınları, İstanbul 2004, s. 67-68.

⁷² Tevbe, 9/37,29.

⁷³ Nahl, 16/116.

⁷⁴ Maide, 5/87.

⁷⁵ Âl-i İmrân: 3/79-80.

mektir. İşte bunu Kur'an Allahû Teâlâ'dan başkasına kulluk yapmak olarak niteliyor ve bu tavra da doğrudan şirk diyor.

Bu rabb ediniş, onların önünde secde etmek, onlara doğrudan ibâdet etmek biçiminde gerçekleşmemekte, yukarıda da belirtildiği üzere Allah'ın hükümlerini dikkate almadan, Allah'ın haram dediklerini helal ederek, helal kıldıklarını da haram ederek gerçekleşmektedir. Allah'ın hükümleri dururken kendi heva ve hevesi, günlük, aylık, yıllık çıkarları uğruna Allah'tan başka varlıkların hükümlerini yerine getirenler Kur'an'a göre kafirdirler,⁷⁶ zalimdirler⁷⁷ ve fasıktırlar.⁷⁸

Allahû Tealanın Peygamberlerine vermediği, meleklerine vermediği yetkileri cemaat, tarikat, kuruluş önderlerine verdiği iddia edilemez. Aynı şekilde Peygamberlerin varisleri olan âlimlere de helalleri haram kılma, haramları helal kılma yetkisi verilmemiştir. Bunu söyleyen Allah'a iftira atmaktadır.

Sonuç

Tevbe sûresi 31. âyet bağlamında incelediğimiz rabb edinme meselesi çok iyi anlaşılması ve idrak edilmesi gereken bir mesele olarak göze çarpmaktadır. Makale boyutları içerisinde incelediğimiz bu meseleden şunları çıkarabiliriz;

- Allah'ın helal ettiğini kimse haram edemez,
- Allah'ın haram ettiğini kimse helal edemez,
- Peygamber'e dahi helalleri haram, haramları helal kılma yetkisi verilmemiştir,
- Peygamberlerin varisleri olan âlimlere de bu yetki verilmemiştir,
- Cemaat, tarikat, kuruluş önderlerine de bu yetki verilmemiştir,
- Allah'ın izniyle Peygamberler, haram ya da helal olarak belirtilmemiş alanlar dışında kalan konularda hüküm verebilirler,
- Allah ve Resûlü bir konuda bir hüküm verdiği zaman da Müslüman erkek ya da kadınlara seçme hakkı verilmemiştir.

⁷⁶ Maide, 5/44.

⁷⁷ Maide, 5/45.

⁷⁸ Maide, 5/47.

Kaynaklar

- Abdülbâki, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemül-Müfehres li-Elfâzül-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul 1982.
- Âlûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Mahmud el-Bağdâdî (ö. 1270/1853), *Rûbu'l-meânî*, (Tsh. Ali AbdülbârîAtıyye), Beyrut 2005.
- Aydın Temizer, Kur'an'da Rab Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 44, İstanbul 2013, (39-66).
- Beydâvî, Kâdî Nâsrüddîn Ebü'l-Hayr Abdullah b. Ömer, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, İstanbul 1314.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmâil, *el-Câmi'us-Sabîb I-VIII*, İstanbul 1992.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sıbâh Tâcü'l-Luga ve Sıbâhu'l-Arabiyye=es-Sıbâh fî'l-luga*, (Thk. Ahmed Abdülgafur Attar), Beyrut 1990.
- Ebû Hilâl el-Askerî, Hasan b. Abdullah b. Sehl, *el-Furûkfi'l-Lüga*, (Thk. Lecnetüihyâi't-türâsi'l-Arabî), Beyrut 1983.
- Ebû Muhammed Mekki b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed b. Muhtâr, *el-Hidâye ilâ Bulûğün-Nibâye fî İlmî'n-Meânî'l-Kur'an ve Tefsîrihi ve Abkâmîbi ve Cümelin min Funûn-i Ulûmîbi*, Câmiatu's-Şârîke, 2008.
- Ebû Zehrâ, Muhammed, *Zehratü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Fikri'l-Arabiyy, Kahire 1987.
- Ebussuud Efendi, *İrşadü'l-Akl-ı Selim ila Mezaya'l-Kitabi'l-Kerim*, Darü İhya'üt-Turas'il-Arabî, Beyrut, 1994.
- el-Beğâvî, Ebû Muhammed el-Hüseyyin b. Mes'ûd, *Meâlimü't-Tenzîl*, (Nşr. H. Abdurrahmân el-Akk-Mervân Suvâr), Beyrut 1995.
- eş-Şâfiî, Muhammed b. İdrîs, *Tefsîrü İmâm-ı Şafîî*, (Thk. Ahmed b. Mustafa el-Ferran), Darü't-tedmüriyye, Riyad 2006.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *TeHzîbü'l-lüga*, (Thk. İbrahim el-Ebyârî), Kahire 1964.
- Firûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, (Thk. Mektebütahkîki'ttûrâs), Beyrut 1987.
- Hidayet Akgöz, Kur'an'da Allâh-Kul (İnsan) İlişkisi, *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul 1999.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tûnusî, *Tefsîrü't-Tabrîrve't-Tenvîr*, Tûnus 1984.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Thk. Mu-

- hammed İbrahim Bennâ vd.), Dâru Kahraman, İstanbul 1984.
- İbn Manzûr, Cemâleddîn Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükrim, Lisânü'l-Arab, (Thk. Âmir Ahmed Haydar), Beyrut 2003.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmî't-Tefsîr*, 4. bsk., Beyrut 1987.
- Kahraman, Abdullah, İslam'da Helal ve Haram'ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 20, 2012, (s. 43-69).
- Mevdüdü, Ebü'l-A'lâ, *Kur'ân'a Göre Dört Terim* (Trc. Osman Cilacı-İsmail Kaya, İstanbul 1987.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l Hasen Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr el Ezdî bi'l Velâ el Horasânî el Belhî, *Tefsîr'u Mukâtil b. Süleymân*, (Thk. Ahmed Ferîd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1424/2003.
- Muslim, b. el-Haccâc, Ebü'l Hüseyin el-Kureyşî en-Nisâbüri, *Sabîbu'l-Müslim I-V*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Nablusî, Muhammed Râtib, Mevsûâtü Esmâillahi'l-Husnâ, Dimaşk 2002.
- Râgıb el-İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal, Müfredâtü Elfâzî'l-Kur'ân, (Thk. Safvân Adnan Dâvûdî), Beyrut 2002.
- Taberî, Ebü Câfer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, 3. bsk., Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1968.
- Tehânevî, Muhammed b. A'la b. Ali el-Fârûkî el-Hanefî, *Keşşâfu Istilâhâtü'l-Fünûn*, (Thk. Lütfî Abdülbedî, trc. Abdünnâim Muhammed Hasaneyn), Kahire 1972.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünenü Tirmizî I-V*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Yolcu, Mehmet, *Kur'an'da İnkâr Psikolojisi*, Çıra yayınları, İstanbul 2004.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf An Hakâiki Gavâmidit-Tenzîl ve Uyûnî'l-Ekâvil Fî Vucûbi't-Te'vil*, (Thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz), Riyad 1998.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed *Esasü'l-Belağâ*, Beyrut 1992.
- Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa, *et-Tefsîru'l-Vecîz*, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1994.